

Ontheffing leerplicht wegens zwaarwegende bedenkingen bij ouders

Statement VGS en VBSO
Juni 2026

Samenvatting

Op 21 april 2026 is door de Hoge Raad een nieuw arrest gewezen over de uitleg van art. 5b Leerplichtwet (Lpw), waarin kort gezegd de vrijstelling van de leerplicht wegens richtingbezwaren is vastgelegd.

In dit statement geven we een korte evaluatie van dit oordeel, in het licht van de onderwijsvrijheid, de wettelijke situatie en de rechten van ouders en kinderen. Als VGS en VBSO zijn we voorstander van christelijk schoolonderwijs. Tegelijk is denkbaar dat dit bij uitzondering voor gezinnen onbereikbaar is of wordt, en bovendien is een staatsrechtelijke bescherming van ouderlijke, gewetensvolle opvoedingsvrijheid voor ons van groot belang. Daarom vinden we het van belang om ons over deze kwestie uit te spreken, mede in het licht van de argumentatie van de Hoge Raad die wat ons betreft een verontrustend signaal afgeeft.

De Hoge Raad heeft bepaald dat de vrijstelling tegenover openbaar onderwijs pas geldt wanneer dit onderwijs niet voldoende objectief, kritisch en pluralistisch is. De vrijstelling geldt dus nog wel, maar met bepaalde voorwaarden als er openbaar onderwijs op redelijke afstand beschikbaar is. Gemeenten kunnen dus in elk geval niet categorisch alle beroepen op vrijstellingen afwijzen wanneer zij openbaar onderwijs binnen de grenzen hebben.

Het beginsel van respect voor de overtuigingen van ouders, en van gelijke mogelijkheden voor richtingonderwijs en openbaar onderwijs, waren en zijn grondlegend voor het Nederlands stelsel.

Specifiek voor deze vrijstelling van de leerplicht heeft de Hoge Raad nu echter een hoge drempel opgeworpen door te bepalen dat het openbaar onderwijs geacht wordt zodanige pluriforme neutraliteit in acht te nemen dat daartegen geen richtingsbedenkingen mogelijk zijn. Dit met als argument dat het belang dat kinderen een school bezoeken hier zwaarder weegt.

Echter: doordat neutraliteit onvermijdelijk zal samengaan met het weergeven van de minderheidsopvattingen vanuit het wereldbeeld van de meerderheid, is dit geen oplossing. Het doet geen recht aan ouders met daadwerkelijke richtingsbedenkingen. Nodig is dat de wetgever een oplossing biedt.

Inhoud en strekking van het arrest

De kernoverweging hiervan luidt als volgt (onderstrepingen toegevoegd):

4.7 Bij de beoordeling of aan de onder 4.2.5 als (ii) en (iii) genoemde vereisten wordt voldaan, moet worden onderzocht of deze vereisten zijn vervuld ten aanzien van alle binnen redelijke afstand van de woning gelegen scholen. Voor de beoordeling van de bezwaren tegen het onderwijs op openbare scholen geldt daarbij het volgende. Van overwegende bedenkingen die voldoende concrete en voldoende zwaarwegende bezwaren betreffen die verband houden met onderwijs zoals een school dat kan bieden, kan geen sprake zijn voor zover die bezwaren zich richten tegen (onderdelen van het) onderwijs dat niet godsdienstig of levensbeschouwelijk van aard is. Van dergelijke overwegende bedenkingen kan verder geen sprake zijn als die bezwaren zich richten tegen (onderdelen van het) onderwijs waarin neutrale overdracht van kennis en informatie over verschillende godsdienstige,

levensbeschouwelijke of maatschappelijke opvattingen plaatsvindt. Dit laatste is alleen anders als concreet komt vast te staan dat dit onderwijs niet voldoet aan de eis dat die overdracht van kennis en informatie plaatsvindt op een objectieve, kritische en pluralistische manier.

De Hoge Raad wil dus de mogelijkheid schrappen om op de vrijstelling een beroep te doen vanwege bedenkingen tegen het neutrale karakter van het openbaar onderwijs. Die bedenkingen moeten gericht zijn tegen onderwijs dat godsdienstig of levensbeschouwelijk van aard is, en kunnen alleen voldoende zwaarwegend zijn als de betreffende school dit onderwijs niet vanuit een 'objectieve, kritische en pluralistische manier' geeft.

De Hoge Raad komt tot dit oordeel tegen de achtergrond van de sterke toename van het aantal beroepen op deze vrijstelling, en de zorgen die daarover in het publieke debat naar voren kwamen omdat er erg weinig zicht is op de kwaliteit van het thuisonderwijs en bovendien omdat velen het wenselijk achten dat kinderen op school samen met andere kinderen opgroeien. De Hoge Raad verwijst in dit licht naar het recht op onderwijs, zoals dat onder andere in art. 2 EP EVRM is vastgelegd. Bovendien stelde de geldende jurisprudentie wel strenge eisen aan de aard van de bedenkingen, maar was het (mede daardoor) vaak niet eenvoudig om vast te stellen wanneer ouders met recht een beroep deden op deze vrijstelling.

De uitspraak is juridisch gebaseerd op een afweging die de Hoge Raad maakt tussen het genoemde recht op onderwijs en het recht van ouders op onderwijs dat strookt met hun overtuigingen, waarbij het genoemde criterium door de Hoge Raad ook is ontleend aan de jurisprudentie van het EHRM.

Implicaties voor dit moment

Het lijkt erop dat de Hoge Raad hiermee uitspreekt dat alle ouders die in een redelijke nabijheid van een openbare school wonen, slechts een beroep op de vrijstelling kunnen doen als zij daarbij aantonen dat het onderwijs in religie en levensbeschouwing (en gerelateerde ethische onderwerpen) niet voldoende objectief, kritisch en pluralistisch is. Dat is praktisch gezien moeilijk haalbaar.

Evenwel blijft staan dat de vrijstelling geldt, maar met bepaalde voorwaarden als er openbaar onderwijs op redelijke afstand beschikbaar is. Gemeenten kunnen dus in elk geval niet categorisch alle beroepen op vrijstellingen afwijzen wanneer zij openbaar onderwijs binnen de grenzen hebben. Ouders moeten een reële mogelijkheid hebben om te betogen waarom zij van oordeel zijn dat ze aan de criteria voor de wettelijke vrijstelling voldoen.

Tegelijkertijd worden ouders hiermee wel met een vrijwel onmogelijke bewijslevering opgezadeld, waardoor praktisch gezien de vraag blijft of er een reële mogelijkheid is voor de wettelijke vrijstelling wanneer er openbaar onderwijs op redelijke afstand is.

Het Nederlands onderwijsstelsel

Het stelsel gaat er sinds 1917 vanuit dat ouders het recht hebben om scholen op te richten op basis van hun religie of levensbeschouwelijke visie. Omdat de decennialange schoolstrijd hierom draaide: een openbare school die mens en wereld niet vanuit christelijk perspectief beschouwt, is niet neutraal, het is een ánder perspectief. Daarom werd het bijzonder onderwijs aan het openbare gelijkgesteld, terwijl het openbaar onderwijs zoveel mogelijk neutraal moest blijven.

Vanwege dezelfde gedachte dat ouders recht hebben om onderwijs voor hun kinderen te realiseren volgens hun meest fundamentele overtuigingen, bevatte de Leerplichtwet een vrijstelling voor ouders met 'overwegende bedenkingen' tegen de richtingen op redelijke afstand. Volgens [Zoontjens](#) was die aanvankelijk vooral bedoeld voor ouders in plaatsen waar alleen bijzondere scholen waren, van richtingen waartegen de ouders overwegende bedenkingen hadden. Uit jurisprudentie en wetgeving is dat echter niet duidelijk. In elk geval, in 2012 oordeelde de Hoge Raad dat deze bedenkingen niet alleen tegen een bepaalde richting gericht konden zijn, maar ook tegen de afwezigheid van een richting. Daarbij overwoog de Advocaat-Generaal in diens advies nog dat dit moet gelden omdat bezwaren anders bijna steeds kunnen worden ondervangen met een openbare school.

Kortom: het beginsel van respect voor de overtuigingen van ouders, en van gelijke mogelijkheden voor richtingonderwijs en openbaar onderwijs, waren en zijn grondlegend voor het Nederlands stelsel.

Evaluatie van het arrest

Specifiek voor deze vrijstelling van de leerplicht heeft de Hoge Raad nu echter een hoge drempel opgeworpen door te bepalen dat het openbaar onderwijs geacht wordt zodanige pluriforme neutraliteit in acht te nemen dat daartegen geen richtingsbedenkingen mogelijk zijn. Dit met als argument dat het belang dat kinderen een school bezoeken hier zwaarder weegt.

Dat gezocht wordt naar een manier om dit laatste belang beter te beschermen in het kader van de vrijstelling, is begrijpelijk. De manier waarop dit nu gebeurt, achten we echter principiële onjuist. Niet alleen omdat het aan de wetgever zou moeten zijn om dit goed en genuanceerd te regelen. Maar vooral omdat hiermee een onrealistische neutraliteit wordt verwacht van het openbaar onderwijs.

Het is niet mogelijk om onderwijs in te richten zonder een bepaald mens- en wereldbeeld als uitgangspunt. En juist in de huidige gepolariseerde maatschappij, met religieuze en seculiere wereldbeelden, liberale en communitaristische mensbeelden, tegenstellingen over seksuele opvoeding, in combinatie met gegroeide verwachtingen van het onderwijs waar het gaat om burgerschapsvorming, is neutraliteit in het onderwijs een fictie. Ook doordat *mainstream* (individualistische) opvattingen veelal als neutraal gezien worden.

Anders gezegd: hoewel ouders dat in rechte praktisch gezien niet gemakkelijk zouden kunnen aantonen, kunnen we er allerminst vanuit gaan dat de openbare scholen hun onderwijs daadwerkelijk objectief, kritisch en pluralistisch inrichten, doordat een bepaald vertrekpunt altijd aanwezig is en de weergave van minderheidsopvattingen gekleurd is.

Bedenkingen van ouders, ook tegen het openbaar onderwijs, moeten dan ook gehonoreerd kunnen worden.

Het arrest maakt het temeer noodzakelijk dat de wetgever een duidelijke regeling stelt. Ouders die reële en zwaarwegende gewetensbezwaren hebben tegen de religie of levensbeschouwing die uitgangspunt is op alle scholen in hun nabijheid, moeten de mogelijkheid van vrijstelling kunnen behouden. Mits zij kunnen laten zien dat zij op een verantwoorde wijze thuisonderwijs geven (ook in het licht van wat minimaal nodig is voor sociale vorming van kinderen en loyaliteit aan de rechtsstaat). Als OCW een effectief inspectietoezicht moeilijk haalbaar acht, zijn daar wellicht oplossingen voor te vinden. Bijvoorbeeld een zelfregulerend accreditatie- of keurmerkstelsel.